

Az építészeti és műszaki alkotások és terveiket érintő egyes szerzői jogi kérdések a 21. századi Magyarországon

Barta Judit

Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Kereskedelmi Jogi Intézeti Tanszék
Tanszékvezető egyetemi docens
E-mail: barta.judit69@t-online.hu

Összefoglalás. A tanulmány az építészeti alkotásokra, műszaki alkotásokra és terveikre vonatkozó szerzői jogi részterületen felmerülő, öt aktuális jogkérdést állít a középpontba:

1. Kiterjed-e a szerzői jogi védelem a műszaki létesítményre, vagy csak annak tervére?
2. Kiterjed-e a szerzői jogi védelem a belsőépítészeti alkotásokra és azok tervére?
3. Hogyan alakulhat a rekonstrukciós tervek szerzői jogi megítélése?
4. Melyik erősebb, a tulajdonosi jog vagy a szerzői jog ezek ütközése esetén?
5. Van-e jogi alapja a szerző halálát követő névfeltüntetésnek egy épületen?

A kérdések megválaszolása kalandra visz a szerzői jogban és építészetben egyaránt.

Kulcsszavak: szerzői jog, építészet, műszaki alkotás, rekonstrukciós terv, várrekonstrukció, makett, szerzői névjog, belsőépítészet, integritáshoz fűződő jog

Abstract. Copyright aspects of architectural creations and plans and technical creations in the 21st century in Hungary

The article focuses on five actual legal questions about architecture creations, technical creations and their plans in the field of copyright law:

1. Does the copyright protection cover the technical creation or only their plan?
2. Does the copyright protection cover the interior design and their plan?
3. How can copyright law judge reconstruction plans?
4. Which is the stronger during the collision: property claim or copyright claim?
5. Is there any legal basis for the right to name after the death of the author in a building?

Answering the questions leads us to an adventure both in the field of copyright law and architecture.

Keywords. copyright law, architecture, technical creations, reconstruction project, castle reconstruction, miniature, right to name in copyright, interior design, right to integrity

*„Ha a természet kényelmes lett volna,
az emberiség sosem találja fel az építészetet...”*

Oscar Wilde

Az építészeti alkotások (műszaki létesítmények) és terveik a legkülönlegesebb szerzői művek:

- már rajzi, kétdimenziós formában is (tervrajz) külön, nevesített szerzői jogi védelem illeti őket, tárgyi, háromdimenziós (építmény, makett) formájuk is szerzői alkotás, sőt épületcsoportként, városépítészeti együttesként is – értelve az egyes építményekkel megvalósított térformálást – szerzői jogi védelem alatt állnak,
- térbeli megjelenési formájuk, az építmény változtatható oly módon is, hogy az eredeti megmarad, a későbbi szerzők műve pedig ráépül az eredetire vagy hozzáépül ahhoz, így időben akár több, sőt eltérő stílusú szerzői alkotás is találkozhat bennük,¹
- hol képzőművészeti, hol tudományos alkotások, vagy egyszerre mindkettő, de közben használati tárgyak, így funkció és mű keveredik bennük, esetenként eltérő dominanciával,
- az építészeti terv mint szerzői alkotás alapján nem a szerző hozza létre az építményt, hanem más, speciális szaktudással bíró kivitelező vállalkozó (a képzőművészeti alkotásokat többnyire az azokat kigondoló szerzők hozzák létre),
- olyan szerzői művek és egyben tulajdoni tárgyak, melyeket a tulajdonosok sokszor meg kívánnak változtatni (egy szobrot például a tulajdonos nem akar

1 Legfrissebb példák: Egy 150 éves házrész és a kortárs találkozása, Sorosi Zsolt, valamint felesége, Kalóczki Éva építésztervezők a család tulajdonában álló régi parasztházat bővítették minimalista „gesztusrendszerrel megrajzolt” új házrészrel Erdőhorvátiban. Két épület (két építészeti alkotás) vált horizontálisan szervesen eggyé: a régi és új. Ugyanennek vertikális példáját adja az Elfi (Elbai Filharmónia; Elbphilharmonie) épülete Hamburgban. A *Herzog & De Meuron* által tervezett új, kortárs épületrész alsó részét egy 1963-ban épült raktárpépület adja a „rozsdanegyedből” felújított, városrészé alakított Hafencityben (*Octagon architecture & design*, 2017/1. 64–67., 27–31.). Régi példa is akad bőven, az egyik legkifejezőbb a Budapesten található lipótvárosi Szent István-templom. Hild József kezdte el tervezni 1845-ben, az építkezés közepette vette át Ybl Miklós 1867-ben, és Kauser József fejezte be Ybl Miklós 1891-ben bekövetkezett halálát követően. Mindegyik építész az általa kedvelt építészeti stílusban dolgozott, klasszicista, neoreneszánsz és neobarokk elemek keverednek benne (*U. Bán* 2007. 171–172., 181.).

átalakítani, festményt nem akar átfesteni), emiatt kétféle, egymással vetekedő erős jog: a szerzői jog és a tulajdonjog keresztútjában állnak.

Az épített környezet folyamatosan gazdagodik újabb és újabb építményekkel, épületekkel, a régiek is megújulnak, kiegészülnek így vagy úgy, és mindez számtalan szerzői jogi kérdést generál. Mindemellett a szerzői jog törvényi védelme is ad magas labdákat. Jelen munka a Sapiencia Tudományegyetem által 2016. november 3–4. között megrendezett *A szellemi tulajdon új kihívásai a 21. században* című konferencián elhangzott előadás bővített, tanulmánnyá formált, írott változata, mely az építmények (építészeti alkotások, műszaki létesítmények) és terveik aktuális szerzői jogi kérdéseiből szemezget, igyekezőn megmutatni a jogterület szépségei mellett megmutatkozó kihívásait is.

1. Óriás macska okozott fennakadást a Megyeri hídon!²

A Mini Magyarország 22 épületegyüttes kicsinyített másából áll. A pénzért látogatható kiállítás a történelmi Magyarország mértani középpontjában, a szarvasi arborétumban található, területe több mint két hektár. A projekt magánvállalkozásban valósult meg, a szarvasi Delta-Uniont a brüsszeli Mini Europe és a klagenfurti Minimundus makettparkok varázslatos világa alapján álmodták meg és hozták létre. Budapestet a Parlament épülete, a Széchenyi fürdő és a Hősök tere jelképezi, de láthatják a látogatók, többek között, a Lánchíd és a Megyeri híd kicsinyített mását is. Ez utóbbit sétált át a címben jelzett cica, mely miatt a híd az írott média témájává vált. A fenti szalagcímmel megjelent cikk indított arra, hogy megvizsgáljam a műszaki létesítmények szerzői jogát, közelebbről azt, hogy mire terjed ki a szerzői jog, és ennek tükrében vajon felhasználásnak minősül-e szerzői jogi szempontból egy kortárs műszaki létesítmény kicsinyített másának üzleti célú kiállítása.

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) 1.§ (2) bekezdés k) pont szerint szerzői alkotás az építészeti alkotás (épületegyüttes, városépítészeti együttes) és annak terve, az l) pont szerint pedig a műszaki létesítmény terve.

Az Szt. nem határozza meg az építészeti alkotás, műszaki létesítmény fogalmát, a problémát inkább utóbbi okozza. Vissza lehet nyúlni a hatályon kívül helyezett szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvényhez, mely műszaki alkotásként az olyan műszaki létesítmény tervét részesítette szerzői jogi védelemben, amely „az épület fogalmi körébe nem tartozó, önálló eredeti műszaki alkotás (pl. közúti híd, vízierőmű stb.) terve, vagy valamely ipari üzem (üzemrész) teljes gépi berendezésének eredeti egységes megoldása volt”. Ez azonban ma már nem irányadó, legfeljebb a bírói gyakorlat veheti azt figyelembe.

2 <http://www.blikk.hu/aktualis/belfold/hihetetlen-orias-macska-okozott-fennakadast-a-megyeri-hidon-fotok/eqnkdhp>, *Blikk Magazin*, 2016. június 29.

A műszaki létesítmények szerzői jogi védelmét illető másik anomália, hogy míg a törvény az építészeti alkotások esetében nemcsak a tervre, hanem az épületre is kiterjeszti a szerzői jogot, addig műszaki létesítmény esetén kizárólag annak tervét említi. A más műfajokban megmutatkozó joggyakorlat és arra adott jogalkotási válasz arra enged következtetni, hogy kifejezett törvényi utalás hiányában a jogalkalmazó nem elég bátor, így nem terjeszti ki a védelmet a tárgyi formára.³

Sem a Szjt.-ben, sem a nem hivatalos miniszteri indoklásban nincs utalás arra, hogy a műszaki létesítmény mint védett jogtárgy nevesítésének elmaradása tudatos vagy öntudatlan jogalkotás eredménye. Az építészeti alkotások esetében, szabályozástörténetileg is rögs út vezetett el odáig, hogy ne csak a terv, hanem az annak alapján megvalósult építmény is védelemben részesüljön, melynek eredményeként a törvény 1. § (2) bekezdés k) pontja kifejezetten tartalmazza, hogy a védelem tárgya az építészeti alkotás és annak terve.⁴

Alapvető kérdés tehát, hogy a hatályos Szjt. alapján a Megyeri híd építészeti alkotás-e vagy műszaki létesítmény, ha az előbbi, akkor tárgyi megjelenése is védett jogtárgy. Amennyiben – a korábbi szerzői jogi törvény szemléletéhez hasonlóan – műszaki létesítmény, kérdés, hogy kifejezett törvényi rendelkezés hiányában maga az építményre kiterjed-e a szerzői jogi védelem?

Hangsúlyozni kell, hogy ma már az épített környezet minősége iránti igény, melynek több eredője van, egyes műszaki létesítményeket olyan szintre emelt, hogy azok a funkcionalitást messze meghaladva nemcsak tudományos, hanem akár ezzel együtt képzőművészeti⁵ alkotásnak is tekinthetők,⁶ hiába azonban a

3 Gyertyánfy Péter jelmezek védelme kapcsán mutatott rá, hogy az Szjt. 1. § (2) bekezdés n) pont csak a jelmez tervét nevesíti mint védendő alkotást, a tervezés tárgyi megvalósulásának, magának a jelmeznek a védelméről nincs viszont szó. Ennek következtében, olyan jelmezek esetében, amelyek alkalmasak és méltók a szerzői jogvédelemre, nyitott kérdés marad, hogy azok védelemben részesíthetők-e (Gyertyánfy 2012. 42.). Az érintett jogeset kapcsán, 2013. április 1-i hatállyal módosításra került a törvény érintett alpontja, védetté vált a jelmez és díszlet: védelemben részesül n) a jelmez, a díszlet és azok terve.

4 Barta 2005. 405–419.; Bakos–Nótári 2011. 537–544.

5 A tudományos vagy képzőművészeti alkotás hangsúlyozása azért fontos, mert az Szjt. 1. § (1)-(2) bekezdése általában véd minden alkotást, mely a tudomány vagy művészet területére esik. „Ez a törvény védi az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat. (2) Szerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása.”

6 Pécs gyalogoshíd: A Pécsen megvalósult, a Zsolnay Kulturális Negyed épületei közül elsőként a terület jelképévé vált, kívül-belül meglepő élményt nyújtó híd kétségkívül művészi alkotás. A vezető építésztervező: Herczeg László, építésztervező: Hajdú Gábor, építész munkatársak: Álmos Gergő, Rantal Gábor, statikustervező, konstruktőr: Szőnyi László. A Negyed két fő területét összekapcsoló, a gyár eredeti portaépületének tömegét is megidéző építmény hosszú időn keresztül alakult, finomodott, távolról szinte láthatatlan, áttetsző formát öltve. Az északi és déli területet összekötő hídra mindenki úgy gondol, mint szimbólumra, arra a helyre, ahol az eddig szétválasztott területek újra összeérnek. A híd tervezésekor az alkotók túllépték azt a lecsupaszított elvárást, miszerint ez az építmény elsősorban az egyetem közlekedését szervezi. Olyan építmény lett, ami a két terület közötti gyalogos közlekedési kapcsolatokat jól szervezi, egyúttal a szimbólum szerepét is magára ölti. Cél volt, hogy a híd határozott térként jelenjen

törvény generálklauzulájában megfogalmazott általános védelem, ha a joggyakorlat csak a tételesen kifejezett védettséget fogadja el.

A Megyeri híd kimagasló alkotás, a szerkezetet Hunyadi Mátyás szerkezetmérnök tervezte, és két építész, Benczúr László, valamint Wéber József készítette a lift- és egyéb dizájnelemeket. A Megyeri híd tervezői Csonka Pál-érmet kaptak, részlet a laudációból:

„Budapest látképének meghatározó elemei a hidak. Egy-egy híd megépítése nem csak forgalomtechnikai feladat, hanem egyben a városkép újabb jelentős elemének megalkotása. A Megyeri híd méltó a hazai hídépítés nagy hagyományaihoz: formája, mérete, részletei révén hangsúlyos, szép lezáró eleme a Dunán átívelő hídsornak. Az öt szerkezeti egységből álló híd leghangsúlyosabb egysége a Nagy-Duna-ági ferdekábeles függőhíd. Az együttes megtervezésében a meghatározó szerep a szerkezetet tervezőé, akinek munkáját a két építész segítette. Az ő szerepük elsősorban az egységes megjelenés, a kiegészítő elemek – korlátok, kandeláberek, zajvédő falak – és a hídfők megtervezése volt, de alkotó módon közreműködtek a pilonok megformálásában is. Így alakult ki a felvonók vonalvezetése, az összekötő elem feletti beüvegezett tér, a pilonok végleges formája és mérete, valamint az egész együttes díszkivilágítása. A fővárosi látkép új, hangsúlyos elemének megalkotásáért, a híd megformálásában végzett példamutató együttműködésükért a kuratórium az alkotóknak ítéli a 2009-es évben az érmet.”⁷

Ezen erények indíthatták a miniatűr kiállítás szervezőit és tulajdonosait arra, hogy a Megyeri hidat is megjelenítsék. Itt merül fel a kérdés, hogy felfogható-e ez a magatartás szerzői jogi felhasználásként, azaz érinti-e a szerző vagyoni jogait?

A szerző vagyoni jogai képezik – a szerző személyhez fűződő jogai mellett – a szerzői jog másik fő területét. A szerző vagyoni jogai alatt értjük azt, hogy a szerzőnek van kizárólagos joga a mű anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására, valamint minden egyes felhasználás engedélyezésére. A vagyoni

meg az út felett, ugyanakkor távolról láthatatlan, áttetsző legyen. Forrás: <http://epiteszforum.hu/a-zsolnay-negyed-uj-szimboluma-hid-epulet-latogatokozpont-menza>

Bajai gyalogos- és kerékpárhíd: Baja város régi álma volt a város közepén elhelyezkedő Petőfi- és Pandúr-sziget összekötése. 2015-ben adták át a Pál Gábor vezető tervező tervei alapján elkészült, légiesnek ható építményt. A megvalósult híd egyes részletkialakításaiban együttműködő építész partnerek: Litkey Csaba az egyedi kialakítású keresztartó membránok; Berecz Tamás a hídfő környezet kialakításában vettek részt. A tervező a megrendelői igények miatt paradox tervezői kihívás elé került. A szerkezetnek egyszerre kellett karcsú, légies vonalakkal rendelkeznie, valamint – a süllyesztett pályaszint miatt – akár hajóütközést is kibírnia. E kihívásoknak a választott kibetonozott acélcsövekből kialakított felsőpályás ívhíd felelt meg. A híd kapcsolódik a projekt keretében készülő kerékpárutakhoz, az átvezetésnek és a híd környezetének akadálymentesnek kellett lennie. A városképi szerep miatt a híd esztétikája kiemelten fontos, ezért mind a közvilágítás, mind a díszvilágítás kialakításánál erre tekintettel kellett lenni. A hídon, illetve a környezetében igényként merült fel a gyülekező terület kialakítása, a későbbiekben a híd környezetében tartott hídi vásárok miatt. Forrás: <http://epiteszforum.hu/bajai-gyalogos-es-kerekparos-hid>

7 Forrás: <http://epiteszforum.hu/a-megyeri-hid-tervezoi-a-csonka-pal-ermesek>

jog olyan átfogó, kizárólagos jogosultság, amely a mű minden ismert és ismeretlen jövőbeli hasznosítását (bármilyen jövedelemmel vagy anyagi előnnyel járó felhasználás) a szerzőnek tartja fenn, és a mű felhasználásából mindenki mást kizár. Erre az abszolút jogra épül *a szerző azon kizárólagos joga, hogy másnak a felhasználásra engedélyt adjon*. A Szjt. a mű felhasználásának általános kategóriáján túlmenően, a felhasználás egyes, legtipikusabb módjait felsorolja, ami nem kimerítő, lehetnek olyan felhasználási módok, melyeket a törvény nem említ. Az építészeti alkotásokra vonatkoztatható nevesített felhasználási módok például a többszörözés, nyilvánossághoz közvetítés, terjesztés, átdolgozás, reklámcélú felhasználás, kiállítás.

A szerző kizárólagos joga, hogy művét többszörözze, és hogy erre másnak engedélyt adjon. A többszörözés a mű reprodukálása, amely lehet a terv fizikai, illetve digitális kétdimenziós másolása; a terv kivitelezése (háromdimenziós másolat); magáról az építményről vagy a terv alapján makett készítése; az építmény másolása (utánépítése); az építményről fénykép, egyéb kép készítése, és felhasználásnak minősül továbbá a mű vagy másolatának (jelen esetben a makett) kiállítása. A szerzőt a mű mindennemű olyan felhasználásáért, amely jövedelemszerzést eredményez, felhasználási díj illeti meg, amelynek – eltérő megállapodás hiányában – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia. A felhasználási díj mértéke függ a felhasználás módjától, terjedelmétől, területi, időbeli, személyi hatályától stb.

Felmerülhet, hogy egy közterületen álló alkotás esetében az arról történő másolatkészítés nem esik-e a szabad felhasználás körébe. A szabad felhasználás díjtalan, ahhoz a szerző hozzájárulása nem szükséges.⁸ A szabad felhasználás esetei közül kettő az, ami itt említésre érdemes:

– A szabadban, nyilvános helyen, állandó jelleggel felállított építészeti alkotás látképe a szerző hozzájárulása és díjazása nélkül elkészíthető és felhasználható.⁹ A vizsgált esetben egyrésztől nem látkép, hanem kicsinyített modell mint másolat készült az alkotásról, másrésztől a jogszabály célja itt az volt, hogy magáncélra (látnivalóként történő fényképezés), utcákat, településeket stb. megjelenítő filmekben vagy egyéb közérdekű célokra fel lehessen azt használni. A Szjt. generális elvként mondja ki, hogy a szabad felhasználás csak annyiban díjtalan és megengedett, amennyiben nem sérelmes a mű rendes felhasználására, és nem károsítja a szerző jogos érdekeit stb.¹⁰

A Szjt. 35. § (1) bekezdése megengedi a szabad felhasználás körében, hogy természetes személy a műről másolatot készítsen, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja. E rendelkezés nem vonatkozik az építészeti műre és a műszaki létesítményre. A tételesjogi szabály egyrésztől kiveszi a szabad felhasználás ezen köréből a műszaki létesítményeket és építé-

8 Szjt. 33. § (1).

9 Szjt. 68.§ (1).

10 Szjt. 33. § (2).

szeti alkotásokat (a jogalkotó itt elsősorban az utánépítésre gondolt), másrésztől a felhasználás nem irányulhat jövedelemszerzésre. Érdekessége továbbá a passzusnak, hogy nem tervről, hanem kifejezetten építészeti, műszaki alkotásról szól.

A Megyeri híd kicsinyített másolatának (makettjének) elkészítése nem magáncélra, hanem üzleti felhasználás céljából történt, ami egy pénzért látogatható kiállítás formájában realizálódik, így ez, amennyiben a szerzői jogi védelem kiterjed a hidakra, szerzői jogi felhasználásnak minősül, és a szerzők engedélye mellett szerzői jogdíj fizetése szükséges.

2. Rekonstrukciós tervek szerzői jogi megítélése

Az építészeti alkotásokat megrendelőik hosszú időre hozzák létre, azok az idő múlásával elavulhatnak, amortizálódhatnak, megrongálódhatnak, emiatt szükségessé válik felújításuk, korszerűsítésük, illetve rekonstrukciójuk. Vissza-visszatérő kérdés, hogy a rekonstrukciót végzők tervei szerzői alkotások-e, érintik-e a korábbi tervezők szerzői jogait? Mi a helyzet akkor, ha e rekonstrukciók, túllépve keretüket, bővítést, változtatást, kiegészítést is magukban foglalnak?

2.1. A miskolci Vigadó épületének felújítása

A miskolci Vigadó épületének 2017. tavaszi felújítása és korszerűsítése több szerzői jogi kérdést vetett fel, többek között azt, hogy az 1995-ös rekonstrukciós építésztervek készítőjének keletkeztek-e szerzői jogai? Még 1896-ban fogalmazódott meg az igény, hogy épüljön Miskolc egyik legszebb parkjában, az ún. Népkertben egy masszív épülettel bíró vigadó, melyben táncter, büfé, karzatos belső is legyen, oldalt pedig könnyen megnyitható legyen a kert felé. Az 1898-as helyi sajtóban meg is írták, hogy a „Népkertben régóta érezzük hiányát az alkalmas és díszes tánczteremnek; érezzük annnyival is inkább, mert néhány év óta minden tavaszi és nyári multság itt folyik le”.

A város vezetői elhatározták, hogy az „szilárd anyagból, nevezetesen téglából fog épülni, tehát nem afféle swaizi faház lesz”. A tervezéssel Adler Károlyt, Miskolc akkori főépítészt bízták meg 1898-ban. Az épületet 1903. április 24-én adták át. Néhány évvel később felvetődött az épületnek a népkerti sporttelephez kapcsolása, ami változtatásokat igényelt. Az épület átépítési terveit Hajós Alfréd építész (első magyar úszóolimpikon) készítette el 1926-ban, tervei alapján emeletréépítést hajtottak végre, torna- és vívócsarnokot alakítottak ki benne, korszerűsítették az éttermi részt, teraszokat kapcsoltak hozzá.¹¹ Az épületet 1927-ben nyitották meg, s lényegében ekkor nyerte el az épület mai külső megjelenését.

11 MŰEM Örökségvédelmi Híradó, 2009. november 9.
http://www.koh7.hu/5_irasok/091101_nepkert/01_iras.html

A sporton kívül megmaradt vendéglátással kapcsolatos funkciója. Az épületet a 80-as évek közepétől már nem használták, állaga folyamatosan romlott. 1995-től kezdődően Puskás Péter építész tervei szerint felújították és bővítették, a belső-építészeti terveket Fata György készítette. A Népkeri Vigadót 1997. január 30-án avatták fel újra, funkciója ekkor már csak vendéglátás, és ahhoz kapcsolódóan különböző rendezvények, fogadások helyszínének biztosítása volt.¹²

A szerzői alkotás törvényi kritériuma az egyéni, eredeti jelleg és az alkotás szintjének elérése. A szerzői jogi védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől. A bírói gyakorlat szerint szerzői jogi védelemben részesül minden olyan mű, amelynek formáján az alkotó szellemi tevékenységéből fakadó eredetiség jegyei felismerhetők, függetlenül attól, hogy az alkotás milyen esztétikai értékelést vált ki (BH 1980 332.). A védelem megszerzéséhez nincs szükség valamely szerv nyilvántartásba vételére, így a törvényi kritériumok meglétének hivatalos vizsgálatára. A védelem az alkotás létrejöttétől kezdve megilleti a szerzőt. Vítás helyzetekben alaposan meg kell vizsgálni, hogy a fent említett kritériumok fennállnak-e, különösen azt, hogy a terv eléri-e az alkotás szintjét és azt, hogy van-e egyéni, eredeti jellege.

A Vigadó épületének eredeti terveit Adler Károly főépítész készítette, amelyek meg is valósultak. Az épület téglaboltíves bejárata feletti rész nyitott volt, az teraszként szolgált, ahová a toronyból nyíló ajtón lehetett kijutni. Maga a torony is kilátószerű, nyitott volt még ekkor. Az épület anyaga, tömege, formája, tájolása, egyes szerkezetei, stílusa, fő funkciója, homlokzati kialakítása ekkor kapta meg formáját. Az épület átépítési terveit Hajós Alfréd készítette el, ami emeletráépítést, újabb funkcióként torna- és vívócsarnokot tartalmazott. Mindez az épület tömegén változást okozott, a boltíves bejáratról jobbra és balra elhelyezkedő két épületszárnyat (a nyugati frontot) ekkor emelték meg, ott helyiségeket alakítottak ki, emiatt a felettük elhelyezkedő tetőzet dőlésszögét is változtatni kellett, a helyiségek megvilágítása céljából pedig ablakokat alakítottak ki. A torna- és vívócsarnok betervezése érintette az épület alaprajzát, a nagy csarnok (nyugati front mögötti épületrész) tetőszerkezetét át kellett tervezni, az acéltartó fedélszéket is ekkor alakították ki. Hajós Alfréd munkája részben változtatott az épületen, új, egyéni eredeti jellegű részekkel gazdagítva azt, így kimondható, hogy az épületet tekintve, annak részben szerzőjévé vált.¹³

12 Dobrossy 2006. 429–435; https://hu.wikipedia.org/wiki/N%C3%A9pkerti_Vigad%C3%B3

13 Az Adler Károly tervezése idején hatályban lévő szerzői jogról szóló 1884. évi XVI. törvénycikk 66. §-a az építészeti műveket kifejezetten kivette a szerzői jogi védelem alól. Az építészeti művek alatt az épületeket értették, csak az építészeti rajzok élveztek védelmet. Ennek alapján Adler Károlynak az épület vonatkozásában nem keletkezett szerzői joga, csak az építészeti tervek vonatkozásában. A Hajós Alfréd tervezésekor hatályban lévő 1921. évi LIV. törvény kiterjesztette a védelmet az építészeti tervekre és az azok alapján megvalósult építményekre.

Puskás Péter építésztervező az épület rekonstrukciós (felújítási) terveit készítette, de módosítások is történtek.

A rekonstrukciós tervek szerzői jogi megítélése relatív, attól függően, hogy a rekonstruálandó épület milyen állapotban van, a róla készült felmérési terv mennyiben segít, megvan-e az eredeti tervdokumentáció, esetleg fényképek, rajzok, egyéb szöveges leírások maradtak-e fenn, amelyekből hűen rekonstruálható az épület. Az épület eredeti terveihez és a viszonylagos épségben fennálló épületről készült felmérési tervhez képest (épület kétdimenziós másolata) a rekonstrukciós terv általában nem hordoz egyéni, eredeti jelleget, az nem minősül szerzői alkotásnak. Önmagában a rekonstrukció során alkalmazott változtatások, ha nem érik el az átdolgozás szintjét, sem eredményeznek új alkotást. A szerzői jogi szakértői testület (SZJSZT) 6/2010. számú szakvéleménye egy épület felújítása kapcsán készült, a dokumentációban egy homlokzattervezési terv is szerepelt. Az eredeti homlokzatterveket Schmall Henrik készítette, a felújítás során elkészült homlokzattervek és a hozzájuk tartozó grafikák az eredeti homlokzattól csak minimális mértékben tértek el. Az eljárás során megállapításra került, hogy az eltérések nem eredményeznek új, egyéni-eredeti szellemi alkotást, ugyanis azok az eredeti épületen is szereplő motívumok (díszítőelemek, kőfejek, domborművek) minimális variációi.

Azon rekonstrukciós tervek, melyek egy épület, épületrész vagy homlokzat helyreállítását (pl. korszerűsítés, felújítás) célozzák, akár meglévő korábbi tervek, akár az épület felmérése alapján, bármennyire is komoly munkát képviselnek, nem minősülnek szerzői jogi alkotásnak, mert a korábbi tervek és az épület viszonyában az eredménynek nincs egyéni, eredeti jellege. Az épület rendeltetése, külső megjelenése, tömegképzése, elhelyezkedése, anyaghasználata stb. meghatározott, nem változik, így a rekonstrukció nem kíván szerzői jogi értelemben vett egyéni, az alkotó eredetiségének jegyeit hordozó kreatív munkát. A rekonstrukció valójában nagyon hasonlít a restauráláshoz, ahol a restaurátor nem törekszik másra, mint az eredeti alkotás helyreállítására, munkája annál tökéletesebb, minél jobban sikerül az eredeti művet helyreállítani. E körben nincs helye az egyéni, eredeti elképzeléseknek, a saját alkotásnak. Ugyanakkor az elkészített rekonstrukciós tervek önmagukban jogvédelmet élveznek (mint rajzok, tervek), vagyis azokat a készítőjük használhatja fel, illetve csak a készítő engedélyével használhatja fel más, harmadik személy. A rekonstrukciós tervek készítője nem válik azonban az épület szerzőjévé.

A Vigadó épületének 1995-ös felújításakor, bár az épület romos állapotban volt, a meglévő tervek, a felmérési tervek, a fényképek, a meglévő épületrészek, épületszerkezetek alapján, az jól rekonstruálható volt. A tervezés során több változtatás történt, a bejárat fölötti, emeleti nyitott teraszt teljes egészében beépítették, a torony a nyitott kilátó helyett zárt lett, a torony két oldalán található, Hajós Alfréd által megemelt két épületszárny új tetőt kapott, mely formájában némileg eltért Hajós Alfréd terveitől. Az épület északkeleti sarkán a kiszolgáló épületrészt bőví-

tették, ezzel az épület tömege kismértékben változott. Az épület nyugati frontján, az első emeleten a korábbi nyitott terasz fölött két szoba, és a déli szárnyban két szoba került kialakításra, az első emeleten kb. a terem 1/3 részéig benyúló galéria épült, a földszintről hozzávezető új, széles lépcsősorral együtt.

A rekonstrukciós terveket készítő tervező szerzői jogait az épület építészeti tervei, illetve maga az épület egésze vonatkozásában szükséges vizsgálni. Mindezek alapján az épületet érintő szerzői jog tekintetében az állapítható meg, hogy az épület külső megjelenését, tömegét, szerkezetét stb. a rekonstrukció során esz- közölt változások nem érintették lényegileg, az újító változtatások az épületen belül történtek, annak alaprajza, belső térképzése lényeges, az átdolgozást elérő változtatásokon ment keresztül, így e tekintetben a rekonstrukciót végző építész szerzői jogai e körben megállapíthatók, a tervezett felújítás során erre figyelemmel kell lenni.

2.2. A Barabás-villa rekonstrukciója

Különlegesen szép példája a rekonstrukciónak Barabás Miklós festőművész budapesti villájának felújítása. A festőművész 1839-ben vette meg a Városmajor utca 44. szám alatti szőlőskertet. Klasszicista stílusú villát építtetett rá, melyet akvarellen is megörökített. Nem is sejtette, festménye mekkora segítség lesz abban, hogy vil- lóját az utókor is egykori pompájában csodálhassa meg. A villát végül 1870-ben adta el. A ház ezt követően többször cserélt gazdát. Az épületegyüttes folyamatosan változott az új tulajdonosok igényének és ízlésének megfelelően. A toldozgatások eredményeként végül az eredeti villaépület felismerhetetlenné vált. A XII. kerületi önkormányzat 2000-ben döntött a villa felújításáról. A koncepció az volt, hogy a Barabás-villát visszaállítsák eredeti állapotába. A kiírt pályázatot a nemrég fiatalon elhunyt *Basa Péter* építész nyerte, aki terveinek elkészítéséhez magától Barabás Miklóstól kapta a legnagyobb segítséget, a művész által megfestett villa és kert- jének képe által. Aki ismeri vagy megnézi a festményt, és látta az épületromot, annak éreznie kell, hogy ettől még a rekonstrukciós építészeti tervek elkészítése a meglévő adottságokat többszörösen meghaladó egyéni, eredeti alkotómunkát igényelt. Az építészeti tervek és az épületnek mindazon részei, melyeket a tervezőnek kellett „kitalálnia”, szerzői jogi alkotások. A megrendelő önkormányzat bővítést és korszerűsítést is kért a tervezőtől. A villába és a vincellérházba nem fért el a konferencia-, kulturális és rendezvényközpont, a terepbe rejtették el az új, kortárs épületet,¹⁴ mindezek már, mint új alkotások, természetesen szerzői jogvédelmet él- veznek. A helyreállítást 2004-ben Europa Nostra-díjjal ismerték el.¹⁵

14 Lamers 2015. 124–132.

15 Források:

<http://www.szeretlekmagyarorszag.hu/sajat-festmenye-alapjan-szuletett-ujja-a-festozszeni-villaja/>
<http://www.barabasvilla.eu/index.php?lang=hu&oldal=a-barabas-villa-tortenete>

2.3. Modern kori várrekonstrukciók

Magyarországon egyre több példát találunk a műemlékromok olyan rekonstrukciójára, melynek nem az állagmegóvás, hanem a továbbépítés a célja. Ennek pregnáns eredményei a füzéri és diósgyőri várrekonstrukciók. Szerzői jogilag e körben az a kérdés, hogy az elkészített tervek és a megvalósult építmények, építményrészek az eredeti és meglévő romok tükrében szerzői jogi alkotások-e. A füzéri felsővár rekonstrukciójának építészeti terveit Rudolf Mihály DLA, Molnár Katalin, Lipták Zoltán építészek, az alsóvár építészeti terveit Skardelli György, Kelemen Bálint építészek készítették. A várról egészen a 17. századig nincs építészeti szempontból értékelhető forrás. E századból maradtak fenn és a vár rekonstrukciójában kiemelkedő szerepet játszottak a Nádasdy család, különösen Nádasdy Ferenc által készíttetett összeírások (inventáriumok). Nádasdy Ferenc időről időre elzálogosította a birtokot, így teremtve elő a szükséges készpénzt különböző tervei megvalósításához. A zálogszerződésekhez pedig el kellett készíteni a vár és gazdasági tartozékainak az összeírását. Ezekben az összeírásokban pontosan rögzítették a különböző helyiségek sorrendjét, elnevezését, használatát és berendezését. Ezek a 17. századi összeírások segítették az építészek munkáját abban, hogy szobáról szobára, helyiségről helyiségre haladva rekonstruálják a vár 17. századi szerkezetét, a különböző terek funkcióját és belső kialakítását. Mindezek ellenére nem a 17. századi vár épült vissza. Az építészek egyéb régészeti kutatási eredményeket, a romvárról a 19. században készített metszeteket, rajzokat, illetve a 20. század elején készült tervrészleteket stb. is használtak forrásként. A füzéri vár mindezek ellenére „ízig-vérig” kortárs épület. Nemcsak azért, mert a jelen építészeti szabványainak kellett megfelelnie, hanem leginkább azért, mert napjaink történelmi szemléletét tükrözi. A füzéri vár egyszerre szól a múltról és az aktuális jelenről, magába olvasztva a jelenkori építészek önálló, egyéni elképzeléseit, alkotó eredményeit.¹⁶ Mindezek alapján bizton állítható, hogy mind a tervek, mind az épületkiegészítések szerzői alkotások.

A Miskolcon található Diósgyőri vár romfalainak turisztikai vonzereje megköpött, az önkormányzat mint beruházó a vár látogatottságát új, fedett-zárt épületrészek kialakításával kívánta megnövelni. Ennek eredményeként született meg a belső vár rekonstrukciós tervdokumentációja Cséfalvay Gyula és Székér György építésztervezők közös munkájának eredményeként. A létrehozott rekonstrukciós építészeti és belsőépítészeti tervek, illetve az azok alapján megvalósult önálló épületrészek egyéni, eredeti szerzői alkotások, mert bár történelmi kutatások, festmények, rajzok részben itt is segítették a tervezők munkáját, eredeti tervek nem álltak rendelkezésre, nem egy meglévő építmény felújításáról volt szó, hanem a meglévő rommaradványok kiegészítéséről, épületté alakításáról.

16 Rudolf 2016. 10–16.; Várkonyi 2016. 6–10.

2.4. A miskolci Deszkatemplom rekonstrukciója

Magyarország területén egykor igen elterjedtek voltak a népi fatemplomok, melyek közül mára alig maradt hímondó, ezek egyik példája a miskolci Deszkatemplom,¹⁷ mely méreteiben, megjelenésében, színvilágában, téralakításában egyedi, talán a legimpozánsabb. Nem véletlen, hogy Szabó Lőrinc versben örököltette meg.¹⁸ A templom tervezője Szeghalmy Bálint építész volt.¹⁹ Az általa tervezett, fából készült épület 1997. december 4-én egy bomlott elméjű fiatalember gyújtogatásának áldozatává vált, porig égett. A templom ezt követően szó szerint hamvaiból született újjá, két miskolci építésznek, Puskás Péternek és Rudolf Mihálynak köszönhetően, akik a rekonstrukciós (engedélyezési és kivitelezési) dokumentációt készítették. Itt is felmerül az a kérdés, hogy ki tekinthető a Deszkatemplom mint építészeti alkotás szerzőjének? Szeghalmy Bálint, aki az eredeti tervező, vagy a rekonstrukciós tervek készítő építésztervezők? A rekonstrukciót tervezők az eredeti templom épületének újratervezésekor számos változtatást hajtottak végre, ezek egy része láthatatlan, mint a padlófűtés, a gyújtogatástól védő rétegek, a száraz tűzoltórendszer, más része látványos, mint a két új fiatorony. Rudolf Mihály tervei nyomán megváltozott a belső térképzés, a szószék elhelyezése, Ő azt kereste „mit tett volna Szeghalmy Bálint most 60 év elteltével.”²⁰ Az elvégzett munkáért az építésztervezők Pro Architektura díjat kaptak, az indoklás többek között tartalmazta, hogy a felgyújtott templom rekonstrukciója túlmutat az egyszerű műemlék-helyreállítási rutinfeladat megoldásán, az eredeti kontúrokon belül funkcionálisan és műszakilag is megújult térrekonstrukcióval találkozunk.²¹ A Deszkatemplom rekonstrukciója során keletkezett belsőépítészeti tervek és az azok alapján megvalósult templomrészek önálló, egyéni, eredeti alkotások.

17 Az egyetlen, ma még meglévő, eredeti fatemplom a Felső-Tiszavidéken, Mándokon épült, melyet azonban az 1970-es években lebontottak és elszállítottak a szentendrei skanzenba. Szintén Szentendrén áll a Szatmár megyei Mánd református fatemploma, melyet 1580 táján építettek, de a ma látható formája a 18. század végéről származik. Az ország keleti részén, Tákoson található az 1760 körül épült favázas templom, különálló fatornyának pontos mása 1986-ban készült el. Hasonlóan favázas a tiszacsécsi református templom, harangtornya ugyanúgy elkülönül. Zalaegerszeg egykori fatemplomát régi leírások és képek alapján a zalaegerszegi falumúzeumban lelkes lokálpatrióták társadalmi munkában élesztették újjá, és legvégül a híres miskolci fatemplom. Forrás: Kempelen Farkas Digitális Tankönyvtár, <http://www.tankonyvtar.hu/konyvek/faepites/faepites-8-templomok>

18 Szabó Lőrinc: *A miskolci „deszkatemplomban”* (1957).

19 A korábbi templomépületet 1936-ban lebontották, és tervpályázatot írtak ki rá, amire két pályamű érkezett be. Mindkettőt Szeghalmy Bálint akkori miskolci főépítész nyújtotta be, az egyiket saját nevén, a másikat álnéven, Herczeg Zsigmond néven. Herczeg Zsigmond építész Szeghalmy barátja volt. Mivel ebben az időben a miskolci köztisztviselő nem örvendett nagy népszerűségnek a városban, természetszerűleg az álnéven beadott pályázat nyert.

20 Rudolf 1999. 24.

21 Puskás 1999. 53–55.

A rekonstrukciós építészeti tervek szerzői jogi megítélésének mottója az lehetne: nem az elnevezés, hanem a tartalom számít. Amennyiben a tartalom egyéni, eredeti jegyeket hordoz magában és eléri az alkotás szintjét, akkor az így megalkotott építészeti terveket szerzői jogi védelem illeti.

Az építmények tekintetében összetettebb a helyzet, azoknak nem csak úgy lehetnek közös alkotói, hogy egy időben, közösen tervezik meg az épületet, hanem úgy is, hogy az időben egymástól teljesen elkülönült, önálló építészeti tervek megvalósításaként újabb és újabb részekkel bővülnek, egészülnek ki vagy alakulnak át, miközben eredeti részeik megmaradnak. Az egyes szerzők munkái tehát egymásra rakódnak, önállóságukat megtartva, végső soron egy közös művet létrehozva.

Több tervező időben eltérő szerzői hozzájárulásának eredményeként is kialakulhat ún. „szerzőtársi” viszony az épület vonatkozásában, amikor minden beavatkozó szerző munkájának eredménye látszik az épületen, formálja azt. Ez megvalósulhat az épületen belüli, alkotó jellegű új térképzés, új alaprajz formájában, vagy a romok alkotó kiegészítéseként.

3. Belsőépítészeti tervek, alkotások szerzői jogvédelmének kérdése

A Sztj. szerzői jogi védelemben részesíti az építészeti alkotás tervét, és magát az építészeti alkotást is. A Sztj. által meghatározott területeken (tudomány, művészet, kultúra) minden alkotás védett, nem csak a törvény példálózó felsorolásában szereplők. Ez azért hangsúlyozandó, mert a törvény az építészeti alkotást és annak tervét nevesíti, amiből esetleg tévesen arra a szűkítő értelmezésre lehet jutni, hogy az egyéb, az építészeti területére eső tervek és háromdimenziós megvalósulásuk nem élvezhet védelmet. Ez nem így van: egyrészt minden olyan mű, mely eléri az alkotás szintjét és a törvény által meghatározott területeken születik, szerzői jogi védelemben részesül, másrészt a törvény felsorolása csak példálózó. A Sztj. tehát nem zárja ki, hogy pl. kertépítészeti tervek, belsőépítészeti tervek stb. *is védelmet élvezzenek*. A belsőépítészeti alkotások, ha azoknak egyéni, eredeti jellege van, attól függetlenül szerzői jogi védelmet kell élvezzenek, hogy nincsenek a törvényben nevesítve, hiszen a tudomány és művészet területére esnek. „A Sztj. előkészítése során a műtípusok példálózó felsorolásának kiegészítését többen is szorgalmazták, pl. javasolva a bábjáték, a lapterv, a tanterv, a belsőépítészeti alkotás vagy az elektronikus publicisztika felvételét e listára. E kezdeményezések azonban kevésbé tűntek megalapozottnak, hiszen a törvényben foglalt felsorolás nem kimerítő jellegű, az általános szabály alapján – amely minden irodalmi, tudományos vagy művészeti alkotást védelem alá helyez – e

szellemi teljesítmények is szerzői jogi védelemben részesülhetnek, ha egyéni, eredeti jellegűek.”²²

Önmagában már az is kérdés, hogy mi is és önálló-e a belsőépítészeti terv az építészeti tervhez képest, besorolható-e az építészet alá? Belsőépítészetten általában adott helyiségek térbeli alakítását vagy díszítését érthetjük. Az épület egészének alaprajzi elrendezése ezt meghaladó építészeti kérdés. A belsőépítészeti terveknek olykor nem téralakítás a tárgyuk, hanem a meglévő adott helyiség díszítése, olykor „csak” a lakberendezés szintjén. Az SZJSZT egyik, eseti ügyben adott véleményében azt fejtette ki, hogy egy komplexebb anyag, amely felmérést, műszaki leírást, színtervet, látványtervet, burkolattervet, adott esetben épületgépészeti, épületvillamossági vagy szaniter tervet is magában foglal, mint belsőépítészeti terv szerzői jogi alkotás, amennyiben a belső téralakítás egyéni eredeti megoldását tartalmazza.²³

A szerzői jogvédelem elsősorban a tervekre terjed ki, de kiterjedhet a belső tér alakítására és tartós díszítéseire is, mint egységes egészet képező alkotásra. A tér formálása, alakítása falakkal, nyílásokkal, burkolatokkal stb. megfogható, a képzőművészeti eredményeket megvalósító szobrok, üvegdíszek, falfestmények, egyes bútorok stb. egyenként, tárgyként szintén megragadhatók. Azonban egy fal-szín, falburkolatok, drapéria, bútorok, lámpák elhelyezése mint összehatás nem hoz létre maradandóan rögzített alkotást (annak bármelyik része elmozdítható, változtatható), ráadásul a tulajdonosnak, a használatnak is teret kell engedni. A szerzői jogi védelmet az így létrehozott kompozícióra, mivel az nem térformálási és ezáltal nem maradandó jellegű, nehézkes kiterjeszteni. A tervrajzi forma az más kérdés.

Az alkotás megszüntetése (épület lebontása) vagy a belsőépítészeti megoldások teljes felülírása, újragondolása ellen a szerzői jog nem véd, a megszüntetés, bontás a tulajdonosi jogok szabad gyakorlása körébe esik.

4. Az integritáshoz fűződő jog egyes kérdései, a tulajdonosi jogokkal való ütközés

Amennyiben egy meglévő épületre irányuló későbbi építészterv változtatással jár (ha a változtatás nem éri el a felhasználásnak minősülő átdolgozás szintjét),²⁴

22 Idézet az Szjt.-hez fűzött előterjesztői Indokolásból.

23 SZJSZT-29/08. számú szakvélemény.

24 Előfordulhat, hogy az épületet átalakító későbbi tervező válik az épület egyedüli szerzőjévé, ez utóbbi az átdolgozás esete. Ilyenkor a későbbi tervező olyan mértékben nyúl hozzá a meglévő épülethez, annyira átformálja azt, hogy az elveszti eredeti jegyeit, egy teljesen új alkotás születik (például Bodonyi Csaba egri színház terve, mely stílusban, tömegben, formában, anyaghasználatban, funkcióban stb. megváltoztatta az eredeti Bauhaus stílusú épületet).

az érintheti a korábbi tervezők személyhez fűződő jogait, közelebbről az integritáshoz fűződő jogot. Az integritáshoz fűződő jog az Szjt. 13. §-ában ölt alakot, olyan formában, hogy az Szjt. nem a jogot, hanem a jog megsértését határozza meg. A szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása, vagy a mű más olyan megváltoztatása vagy a művel kapcsolatos más olyan visszaélés, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.

Az építészeti, képzőművészeti stb. alkotásokra vonatkozó különös részében az Szjt. 67. § (1) bekezdése a mű jogosulatlan megváltoztatásának minősíti az építészeti alkotás vagy a műszaki létesítmény tervének a szerző hozzájárulása nélkül történő olyan megváltoztatását, amely a külső megjelenést vagy a rendeltetésszerű használatot befolyásolja.

Összegezve a 13. § és 67. §-ban foglaltakat, általában a szerző személyhez fűződő joga megsértésének minősül a mű eltorzítása, megcsonkítása és olyan megváltoztatása, amely a szerző becsületére és hírnevére sérelmes. Ezen túl sérelmes a tervező hozzájárulása nélkül az építészeti terv megváltoztatása, ha az a külső megjelenést és a rendeltetésszerű használatot befolyásolja. Meg kell jegyezni, hogy a következő szerzői jogi joggyakorlat, a jogsértés megállapításához a 67. § alkalmazása során is megkívánja a 13. §-ban foglaltak fennállását, azaz a jogsértés megállapíthatóságához megkívánja, hogy a külső megjelenés, illetve rendeltetésszerű használat megváltoztatása olyan mértékű legyen, hogy az a mű eltorzításával, megcsonkításával vagy a szerző becsületének, jó hírének megsértésével járjon.

A felújítás, korszerűsítés, akadálymentesítés akkor érinti az eredeti tervező szerzői jogait, ha a tervezett beavatkozás az épületet torzítja, csonkítja, vagy a szerző becsületét, hírnevét sérti. Mindezek akkor állapíthatóak meg – összhangban szintén a joggyakorlat által ilyenkor hivatkozni szokott Szjt. 50. § rendelkezésével –, ha e jogsérelmek *a mű lényegét érintik*.

Lényegi változtatások esetén tehát egyeztetni kell a szerzővel, hogy a tervezett változtatás álláspontja szerint együtt jár-e a mű torzításával, megcsonkításával, vagy az becsületére, hírnevére sérelmes-e. A szerzőnek személyhez fűződő jogát illetően díjazás nem jár (ez nem vagyoni jog), e tekintetben hozzájárulását adhatja, vagy azt megtagadhatja a mű lényegét érintő változtatások körében. A megtagadás indoka akkor jogszerű, ha a változtatás bizonyíthatóan a mű megcsonkítását, torzítását eredményezi, vagy a szerző becsületére, hírnevére sérelmes.

A személyhez fűződő jogok gyakorlása körében az eredeti szerzőnek a tulajdonosi jogokra is tekintettel kell lennie.

A szerzői jogvédelemben részesülő képzőművészeti alkotások között az építészeti alkotások az egyedüliek, amelyek nem csak díszítenek, teret formálnak, hanem funkciójuk, használati céljuk van. Ezt tetőzi az, hogy huzamos ideig állnak fenn, igen komoly értéket képviselve, miközben a tulajdonosok változnak, illetve igényeik is változhatnak. Emiatt egyedüliek abban is, hogy tulajdonosaik tulajdonjoga körébe eső jogai (használat, hasznosítás stb.) és a megalkotó szerzőjük

jogai, különösen a mű integritásához fűződő joga, időnként összeütközésbe kerül. Sem a szerzői jog, sem a polgári jog nem ad arra vonatkozóan irányutatót vagy megoldást, hogy a tulajdonos vagy a szerző jogai élveznek-e elsőbbséget.

Iránymutatással ezért a bírói gyakorlat szolgál, amely esetről esetre alakította ki álláspontját arra vonatkozólag, hogy az építmények megváltoztatására irányuló tulajdonosi beavatkozások sértik-e, sérthetik-e a tervező szerző jogait. Az eddig kialakult bírói gyakorlat összegzéseként elmondható, hogy az indokolt, korszerűsítési, bővítési, felújítási, karbantartási, akadálymentesítési stb. célú megváltoztatásokat, beavatkozásokat nem minősítik szerzői jogot sértőnek, sőt azt sem, ha a tulajdonosok nem az eredeti szerzőt keresik meg ezen változtatások megtervezésével, hanem más tervezőt kérnek fel.

„Az építmény – akár jogosulatlan – megváltoztatása, azaz átépítése a tulajdonos rendelkezése alapján valósulhat meg. A tulajdonost megilleti az a jog, hogy a tulajdonában álló épületet átépítse, ennek során külső megjelenését, építészeti kialakítását, rendeltetését módosítsa, vagy azt akár elbontsa. A tulajdonosi jogokból következik, hogy a tervező szerzői jogára hivatkozással nem akadályozhatja meg a tulajdonos számára szükségessé vált munkálatok elvégzését, mindezeket nem kifogásolhatja pusztán azon az alapon, hogy az a terveitől való eltérést jelent, amellyel esetlegesen az épület külső megjelenése is megváltozik. A tulajdonos használati jogának rendeltetésszerű gyakorlásához kapcsolódó átépítés, az ebben megvalósuló felhasználási magatartás ezért nem eredményezheti a tervező szerzői jogainak sérelmét (BH 2005.427. számú eseti döntés).”

„Önmagában azon az alapon, hogy a felperes ezzel nem értett egyet, az építészeti alkotás külső megjelenésének teljes átalakítása rendeltetésszerű joggyakorlásnak nem minősíthető... A szerző egyébként az épület átépítésére vonatkozó társadalmi-megrendelői-tulajdonosi igényt önmagában a szerző jogaira hivatkozással nem utasíthatja el, nem kifogásolhatja azon az alapon, hogy ez értelemszerűen az általa készített tervektől való eltérést jelent. Az ilyen jogos megváltoztatási szándék és kivitelezés során nem követelmény az eredeti tervező igénybevétele sem.” A Heves Megyei Önkormányzat tulajdonosi jogait rendeltetésszerűen gyakorolta, tulajdonosi jogaival nem élt vissza, így szerzői jogsértést sem követett el (Legfelsőbb Bíróság Pf. IV. 24 712/2001/6. sz. ítélete).

Az EBH2005. 1201. jogesetben hozott döntés szerint a tulajdonosi jogok rendeltetésszerű gyakorlása nem eredményezheti a tervezőnek az építményhez fűződő szerzői joga megsértését.

Az irányadó bírói gyakorlat alapján a szerzői jogosult nem akadályozhatja meg az indokolt korszerűsítési, felújítási stb. munkálatok elvégzését, illetve az ezt megalapozó tervek elkészítését, nem minősül szerzői jogsértésnek a beavatkozás és a szerzői jogosult személyének mellőzése.²⁵

25 Megjegyezzük, hogy a Magyar Építész Kamara Etikai-fegyelmi Szabályzatának 15.§-a tér ki a szerzői jogi szempontból releváns etikai-fegyelmi szabályokra. A 15. § (5) bekezdés vonatkozik a jelen

5. A szerző névjogával kapcsolatban felmerült szerzői jogi kérdés

Az alábbi eset egy érdekes helyzetet tár fel szerzői jogi szempontból, rávilágítva a Szjt. törvény eddig nem megmutatkozó szabályozási hiányosságára.

Horváth Zoltán 2007-ben tervezte a miskolci Avasi Gimnázium új épületszárnyát, mely az Avas-városrész egyik legelegánsabb épülete. A tervező munkájának elismeréseként 2008-ban megkapta Miskolc Város Építészeti Alkotódíját. Mindezek ellenére a szerző neve és a tervezés idejét soha nem tüntették fel az épületen. Néhány évvel ezelőtt az építész tragikus hirtelenséggel elhunyt. Ennek az apropóján is a B-A-Z Megyei Építész Kamara a 2015. évben kezdeményezte a gimnázium igazgatójánál egy márványtábla kihelyezését a tervező nevével és a tervezés dátumával. A kezdeményezés eredménytelen volt, ugyanis az Szjt. alább hivatkozott hiányosságai miatt az önkormányzat a kérést nem szerzői jogi igényként, hanem emléktábla kihelyezéseként értelmezte. A hatályos szerzői jogi szabályozás mellett a szakmai érdekképviselőt gyakorló építész kamarának sem a tervező életében, sem halálát követően nincs jogi lehetősége kérelmezni, hogy a tervező nevét tüntessék fel azon az épületen, melyet tervezett, és amelyet még életében (de akár halálát követően) kiviteleztek, és amelyre joggal lehet büszke a szakma, az építtető is és a fenntartó is.

A Szjt. három személyhez fűződő szerzői jogot nevesít:

1. a nyilvánosságra hozatal jogát,
2. a mű egységéhez, az integritáshoz fűződő jogot és
3. a névfeltüntetéshez való jogot.

A Szjt. általános részében található 12. § (1) bekezdése szerint a szerzőt megilleti a jog, hogy művén és a művére vonatkozó közleményen – a közlemény terjedelmétől és jellegétől függően – szerzőként feltüntessék. A szerző a névfeltüntetéshez való jogot a felhasználás jellegétől függően, ahhoz igazodó módon gyakorolhatja.

A törvény idézett rendelkezését egészíti ki az építészeti alkotásokra vonatkozó különös részben található 67. § (2) bekezdés, amely szerint a tervezőnek joga van

témakörre: „A kamarai tag az általa készített terv felhasználásával megvalósult építmény átépítésére, átalakítására, bővítésére, korszerűsítésére, bontására vonatkozó jogos társadalmi, megrendelői, tulajdonosi igényt nem utasíthatja el. A megvalósult építmény átépítésére, a beavatkozó tervező által megvalósított áttervezés nem minősül etikai vétségnek, amennyiben a felhasználási szerződés aláírását az eredeti tervező anyagi okokból, vagy indokolatlan építészeti kifogásra hivatkozva tagadja meg. Az eredeti tervezőt terheli annak bizonyítása, hogy az általa hivatkozott építészeti kifogások kellően megalapozottak. Vita esetén az »indokolatlan építészeti kifogás« kérdésében az épület fekvése szerint illetékes területi építész kamara elnökségének véleménye az irányadó.

(7) Az a kamarai tag, aki indokolatlanul elzárkózik a terve felhasználásával megvalósult építmény átépítéséhez, átalakításához, bővítéséhez, korszerűsítéséhez, bontásához való hozzájárulás megadásától, vagy az írásbeli megkeresést követő 15 napon belül nem nyilatkozik, etikai vétséget követ el.”

meghatározni, hogy az épületen vagy a műszaki létesítményen a nevét és a tervezés idejét hol és hogyan tüntessék fel. E jogát azonban csak a tulajdonos, illetve a használó vagy az üzemeltető jogainak és törvényes érdekeinek indokolatlan vagy aránytalan sérelme nélkül gyakorolhatja.

Megjegyezzük, törvényi megszorítás hiányában, a tervező élete során *bármikor* kérheti nevének, a tervezés idejének és szerzői minőségének feltüntetését az épületen, nem csak annak kivitelezése vagy használatbavétele során. Nyilván az idő múlásával, ha már nem kötik az épülethez, akkor bizonyítania kell ebbéli minőségét.

A Sztj. idézett általános és különös részi két rendelkezése kifejezetten a szerzőnek minősülő tervezőnek biztosítja azt a jogot, hogy kérje a megvalósult építészeti alkotáson nevének feltüntetését.

A törvény általános része rendelkezik arról is, hogy a szerző halálát követően kik és milyen körben léphetnek fel a szerző személyhez fűződő jogait illetően. A 14. § (1) bekezdés szerint a szerző halála után az e törvényben szabályozott *személyhez fűződő jog megsértése miatt* a védelmi időn (szerző halálát követő 70 év) belül az léphet fel, akit a szerző irodalmi, tudományos vagy művészi hagyatékának gondozásával megbízott, ennek hiányában pedig, vagy ha a megbízott nem intézkedik, az, aki a szerzői vagyoni jogokat öröklési jogcímen megszerezte. A (2) bekezdés szerint *a védelmi idő eltelte után a szerző emlékének megsértése címén* az érintett közös jogkezelő szervezet vagy szerzői érdekképviselői szervezet is felléphet olyan magatartás miatt, amely a védelmi időn belül sértené a szerző jogát arra, hogy a művén vagy a művére vonatkozó közleményen szerzőként feltüntessék.

A törvény egyrésztől meghatározza azt a személyi kört, amely a személyhez fűződő szerzői jogok körében a szerző halálát követően felléphet:

1. A védelmi időn belül az léphet fel, akit a szerző művészi hagyatékának gondozásával megbízott, ennek hiányában a szerző örököse.
2. A védelmi időn túl (a szerző halálát követő 70 év elteltével) a közös jogkezelő szervezet továbbá szerzői érdekképviselői szervezet is, azaz az első körben meghatározott személyi körön túl, ekkor már ők is jogosultak fellépni.

A törvény másrésztől meghatározza, hogy az arra feljogosítottak milyen körben jogosultak fellépni:

A védelmi időn belül a személyhez fűződő jogok megsértése miatt, védelmi időn túl, értelemszerűen, miután lejárt a védelmi idő, a szerző emlékének megsértése miatt.

A Sztj. a szerző halálát követően, a jogsértés vagy a szerző emlékének megsértése elleni fellépést nevesíti, de nem nevesíti a személyhez fűződő jogok vagy akár csak egyes személyhez fűződő jogok, így különösen a névfeltüntetéshez való jog gyakorlását! Részbeni kivétel a Sztj. 10. § (4) bekezdésének nyilvánosságra hozatalt érintő kikötése.²⁶

26 A szerző halála után fellelt művet, ha a szerző vagy jogutódja ellenkező nyilatkozatot nem tett, vagy ellenkezőjét nem bizonyítják, úgy kell tekinteni, hogy a szerző azt nyilvánosságra hozatalra szánta.

Bár a Szjt. 14. § rendelkezéseinek *A személyhez fűződő jogok gyakorlása* címet adta a jogalkotó, tartalmilag azonban a paragrafus nem e jogok gyakorlásáról szól, hanem kifejezetten csak a személyhez fűződő jogok megsértése miatti fellépés jogát biztosítja.

A szerzői jogi törvény magyarázata²⁷ felveti ugyan, hogy a cím miatt a törvény rendelkezése érthető úgy, hogy engedi az arra felhatalmazottak joggyakorlásának lehetőségét, ez azonban egy álláspont, amely nem bír a törvény erejével.

A Szjt. általános rendelkezései alapján határozottan nyitott kérdés marad, hogy a szerző halálát követően a törvény által jogsértés elleni fellépésre felhatalmazott személyi kör kérheti-e a szerző nevének feltüntetését, illetve adhat-e a megváltoztatáshoz engedélyt, azaz gyakorolhat-e személyhez fűződő szerzői jogokat.

Az építészeti alkotások vonatkozásában e kérdések különös jelentőséggel bírnak.

Összegezve az eset tanulságát, a Szjt. sem az általános rendelkezések, sem az építészeti alkotásokra vonatkozó különös rendelkezések között *nem teszi lehetővé, illetve explicite nem rendelkezik arról*, hogy a szerző halálát követően, akár még a szerző életében megvalósított művön, akár a szerző halálát követően megvalósított építményen bárki, örökös vagy érdekképviselői szervezet stb. közvetlenül kezdeményezhesse a szerző nevének feltüntetését.

Összegzés

A tanulmány az építészeti alkotásokra, műszaki alkotásokra és terveikre vonatkozó szerzői jogi részterületen felmerülő öt aktuális jogkérdést állított a középpontba, igyekezett ezt úgy megtenni, hogy emellett betekintést biztosítson a magyar szerzői jog általános részének számos területébe is, hogy a gyakorlati példákon keresztül érzékelhetővé tegye az elméleti problémákat, tételesjogi hiányosságokat, valamint, ahol erre mód kínálkozott, válaszokat adjon a felvetett jogkérdésekre.

Irodalom

- Bakos K.–Nótári T. 2011. Az építészeti alkotások szerzői jogi védelmének fejlődéstörténete. *Magyar Jog* 9. 537–544.
- Barta J. 2005. Az építészeti alkotások jogi védelmének fejlődése egy színház történetén keresztül. *Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Juridica et Politica*, Miskolc, University Press Tomus XXIII. 2. 405–419.
- Dobrossy I. 2006. *Miskolc írásban és képekben*. 1 köt. Miskolc, Pfliegler J. Ferenc Alapítvány
- Gyertyánfy P. (szerk.) 2006. *A szerzői jogi törvény magyarázata*. Budapest, CompLex

27 Gyertyánfy 2006. 92–93.

- Gyertyánfy P. 2012. A szerzői jog bírói gyakorlata 2006-tól: A védelem tárgya a műegysége. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle* 117. évf., 2012. augusztus 4. 42.
- Lamers, E. 2015. *Kortárs építészet Magyarországon*. Budapest, Terc Kft. kiadó *Octagon architectura & design*, 2017(1). 64–67., 27–31.
- Puskás P. 1999. Miskolc, Deszkatemplom újjáépítése. *Műszaki Tervezés*. 5–6. 53–55.
- Rudolf M. 1999. Templomban – A Miskolc tetemvári Deszkatemplom belső építészete. *Országépítő*, a Kós Károly Egyesülés folyóirata 3. 24.
- Rudolf M. 2016. Fellegvár-rekonstrukció, Füzer. *Országépítő*, Kós Károly Egyesülés folyóirata, 2. 10–16.
- U. Bán A. 2007. *A magyar építészet rövid története*. Budapest, ANNO.
- Várkonyi G. 2016. „Vár állott, most kőhalom...” Gondolatok Füzer várának rekonstrukciójáról. *Országépítő*, a Kós Károly Egyesülés folyóirata 2. 6–10.